

PRACHTIGE KERSTVERSIERING IN ZWOLLE

In het vorige nummer werd de tentoonstelling van de kerstversiering van Egbert Dikken al aangekondigd.

Zelf ooit eens 12 jaar geleden op onze nieuwjaarsreceptie een verhaal gehouden over glazen kerstballen.

Egbert kwam toen na de bijeenkomst naar mij toe en vertelde, dat hij al jaren kerstversiering verzamelde.

In tussen zijn er 12 jaar verstreken en mijn collectie is met enkele ballen uitgebreid en ik geef er af en toe een lezinkje over.

Maar dan de collectie van Egbert Dikken, fantastisch wat een verzameling !

Ik was o.a. uitgenodigd voor de opening, net als vele andere leden van de Oude Flesch.

We waren hier, als vereniging goed vertegenwoordigd.

Als je dan zo langs de collectie loopt, hoor je: "Oh", "Ah", "Zoiets had mijn oma ook", "Goh dat hadden we vroeger thuis in de boom hangen", "Waar is het toch gebleven?" enz. enz.

Wat dat laatste betreft: Voor één groot deel bij Egbert.

Egbert met onze voorzitter Peter en zijn vrouw. Egbert met zijn armen vol met cadeaus, en onze Joke.

Egbert opnieuw met armen vol en Net die bij het afscheid een leuke presentie mee gaf.

In zijn boek schrijft hij hoe en in dit geval een glazen vogel (Piek Ooievaar), door de tijd heen komt.

Een verzameling om trots op te zijn en een om bij elkaar te laten.

Ik begreep dat het een bijzonder klus was om alles op tijd klaar te hebben. Onder iedere boom stapels slaapzakken tegen breuk, die duizenden haakjes ombuigen en dan ook nog een mooie compositie te krijgen.

Egbert en Net, ik ben er met de familie nog eens naar toe geweest en ontdekte weer veel moois wat de eerste keer was overgeslagen en dan al die vele leuke opmerkingen die je om je heen hoort.

Mijn complimenten.

Koos Egtberts

De Prins van Oranje

Karl-Heinz Poser

In de tweede helft van de 17^e eeuw was het aanbrengen van zegels op flessen in de glashutten in Holstein heel normaal. Naast zegels van blazers en handelaren, die voor herkomst en kwaliteit borg stonden, was het aangebrachte zegel vooral een wens van de afnemer. Zo hebben Holsteiner zegels op glas bestemd voor export naar de Nederlanden veel Hollandse motieven voornamelijk van het heersende vorstenhuis Oranje Nassau (1). Zeker door de opleving van de conjunctuur na de Vrede van Westfalen zijn er vooral zegels met de afbeelding van Willem III van Oranje gemaakt.

afb. 1
Portret van de 15-jarige prins Willem III van Oranje als glaszegel.

Prins Willem III werd 14 november 1650 in den Haag geboren. Het zegel met de jonge prins en het randschrift "Vivat de Prince von Orangien" is in 1669 ontstaan. Voorbeeld hiervoor was een gravure uit 1665 (2).

De eerste van deze bij Kruse (3) als type B21 beschreven zegels zijn in een glashut op het landgoed Wittmold bij Piön in Holstein gesticht door glasmaester Hinrich Bruwer in 1669 gestempeld. Dit omdat op deze plaats een zegelafdruk gevonden is waarbij het stempel nog in tact was terwijl bij alle verdere vondsten een beschadiging boven het hoofd van het stempel te zien is.

Daarnaast is de Wittmolder vondst een proefzegel vanwege de vlakke onderzijde gevolg van het drukken op

een bijvoorbeeld vlakke marmeren plaat. Proefzegels zijn een zekere indicatie voor de fabricageplek. Toch is er met dit stempel niet lang in Wittmold gewerkt, want andere zegels zijn er niet gevonden. Het stempel is omstreeks 1670 naar de hut van Engelhard Gundelach op het holsteinese landgoed Kletkamp nabij Bungsberg gegaan en daar tot Gundelachs dood omstreeks 1675 zeker vijf jaar doorlopend gebruikt.

Op de plaats van de voormalige glashut van Gundelach zijn in verhouding tot andere glashutten in Holstein door verzamelaars veel zegels of stukken ervan gevonden. Het linkerdeel met opschrift "Vivat de Prince" heeft het volle profiel, het rechterdeel met "von Orangiën" heeft vaak maar half profiel of nog minder, een teken dat het stempel aan de rechterzijde reeds aanzienlijk versleten was. Verhoogde slijtage van de rechterzijde van het stempel ook bij andere zegels zou op rechtshandige stempelaars met aan de rechterkant aangebrachte gloeiende glasdruppel kunnen wijzen.

Verdere holsteinese flessenzegels met het thema Prins van Oranje zijn:

1. Portret van Prins Willem III afgeleid van een naar rechts kijkende afbeelding van de gravure uit 1665. Door een enkele vondst bij Kiel op de Langwedeler glashut (1667-1670) glasmaesteres Kunckel met haar zoon Iohan, 1673 glasmaester Hans Brauer) aangetoond. Een tweede exemplaar werd in Hamburg gevonden (4). In Nederland is dit type B22 (3) in tegenstelling tot alle andere hier beschreven zegels tot nu toe niet gevonden.

2. Wapen van Oranje-Nassau, uitvoering voor Willem III als prins (1650-1689) vroegste aanwijzing door vondst op de glashut van Engelhard

Gundelach (1668-1675) landgoed Kletkamp. Verder vindplaats is Rumohrhütten bij Kiel, de voormalige zetel van de glashut van Frantz Abraham Gundelach (1685-1695). Type B26 (3).

3. Willem III als ruiter, zowel kleinste als oudste ruiterafbeelding. Vroegste bevestiging door vondst op de met Pasen 1669 gestichte glashut van Hinrich Bruwers Ascheberg (geén Wittmoldt). Verdere vondsten bij de glashutten Schönhorst en Grünhaus. Type B23 (3).

4. Willem III als ruiter met rondschrift: PRINS IVRG. Vroegste bevestiging door vondst op terrein van de glashut van Schönhorst van Jürgen Seitz (tot 1693/94). Ook gevonden bij glashutten Obendorf, Neuhamhorst en Grünhaus. Type B24 (3).

5. Ruiterafbeelding met rondschrift: DER PRINS 1696. Wijzend op of Willem III of Johan Willem Friso welke in 1696 van zijn vader Hendrik Casimir II het stadhouderschap van Friesland geërfd had. Het zegel is uitsluitend bevestigd door een vondst bij de glashut van Wensin, die in 1696 opgericht werd voor export naar Holland en tot 1706 in bedrijf geweest is. Type B25 (3).

Alle beschreven zegeltypen zijn reeds onderzocht (1)(4). Een recent op een veiling in Nederland aan- geboden, gawe grote voorraad fles met onder punt 4. genoemde en in afb. voorgestelde ruiterzegel werpt opnieuw de vraag op naar de tot dusver niet overtuigend verklaarde rondschrift "Prins IVRG". Over de juistheid van het rondschrift bestaat geen twijfel.

De door de schrijver geuite vermoeden dat met "Prins IV" prins (J)ohan (W)illem Friso bedoeld werd wordt niet bevestigd. Kruses interpretatie in 1992, dat met "Prins IVRG" Prins Willem III in het 4^e regeringsjaar (1692) als engelse koning bedoeld is (3), bevestigt weliswaar de afgebeelde, namelijk prins Willem III te paard, maar de gesuggereerde betekenis van het randschrift overtuigt aller- minst. Dat een vierde (IV) prins van Oranje bedoeld kan zijn, Johan Willem Friso (1687-1711) erfde van Willem III in 1702

de titel Prins van Oranje, zijn zoon Willem Carel Hendrik Friso (1711-1751) die later als Willem IV de geschiedenis inging, moet buiten beschouwing gelaten worden, omdat het zegel vroeger gedateerd wordt. Het maakt deel uit van de vondsten van de glashut van Schönhorst, waarvan de bedrijfsleider Jürgen Seitz reeds in 1693/94 in Neumünster overleden is (5), volgens een verordening van 19 augustus 1695 werd gezien het vermoedelijke houttekort het bouw van nieuwe glashutten verboden en stopzetting van de bestaande (Schönhorster) bevolen (6).

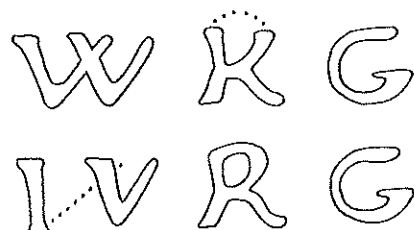

Afb. 2
Prins Willem III te paard naar links.
"Prins IVRG".

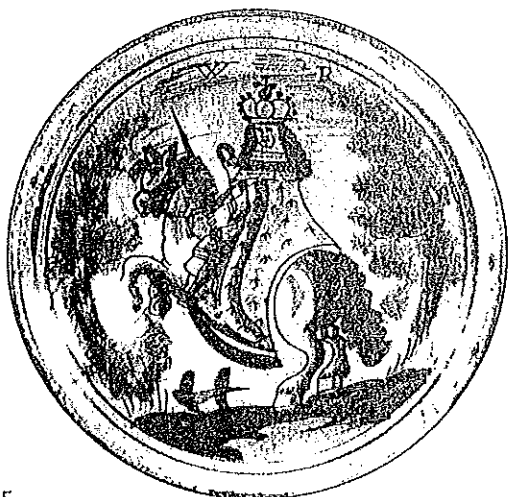
Afb. 3
Prins Willem III te paard naar rechts.
"Der Prins 1696".

Het rondschrift "Prins IVRG" kan louter als "Prins WKG" voor Prins W(illem) K(onin)G gelezen worden, dus de IV als W en de R als K. De schrijver neemt daarbij aan, dat de stempelmaker een slecht voorbeeld met WKG gekregen heeft en het met zijn beperkte kennis van de nederlandse verhoudingen als IVRG gelezen heeft zie afb. 4.

Afb. 4
Hoe WKG zich tot IVRG kan vormen.

De stempel is waarschijnlijk in 1689, na de kroning van prins Willem III tot engelse koning, of kort daarop in opdracht gegeven. Voorbeeld is waarschijnlijk een faience schotel geweest. Aardewerk met portret of ruiterbeeld van stadhouder en koning Willem III waren in de jaren 90 van de 17e eeuw populair. Ook het gestileerde baldakijn op ons zegel, vier bogen boven de ruiter, heeft parallellen met de aardewerkbeschilderingen. De schrijver heeft nog geen Hollandse faienceschotel met een op het zegel gelijkende afbeelding van ruiter en tekens W(illem) K(onin)G kunnen vinden, vandaar dat hier op afb. 5. een Engelse schotel met W(illiam) R(ex) te paard wordt getoond (7).

Afb. 5
Koning Willem III te paard.

Waarschijnlijk is het stempel in punt 5. genoemd eveneens naar een aardewerkvoorbeeld gesneden. Het profiel van het zegel lijkt op een diep bord met op de rand een opschrift. Door doelgericht zoeken, toeval of opmerkzaamheid van een "Oude Flesch"-lezer zou een Hollandse schotel gevonden kunnen worden met die tekst op de rand. Door doelgericht zoeken, toeval of opmerkzaamheid van een "Oude Flesch"-lezer zou Hollands aardewerk gevonden kunnen worden dat duidelijk als voorbeeld gediend kan hebben voor meer Holsteinse zegels!

Bronnen:

(1) Karl-Heinz Poser, Holsteinische Siegel von Flaschen für die holländischen Markt, in: GLAS-historische Notizen Heft 9/1991, bladz. 175-178.

Karl-Heinz Poser, Alte Trinkgläser, Flaschen und Gefässe, Gebrauchsglas in und um Schleswig-Holstein, Selbstverlag Neumünster 1997, bladz. 34, afb. 24 links, bladz. 59 en 61, tabel 1 en 3.

(2) Pieter C. Ritsema van Eck, Glass in the Rijksmuseum II, Waanders Zwolle 1995, bladz. 58.

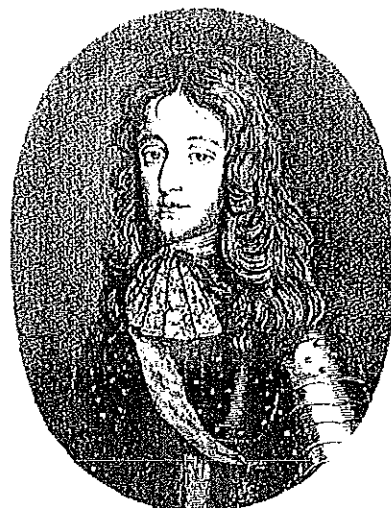
(3) Hans Joachim Kruse, Holsteinische Glasiegel, in Plöner Glasforschungen Heft 1/1992, typen B21 tot B26

(4) Gevonden in Hamburg-Altenwerder op de omstreeks 1905 met stadsbescherming aangelegde kolendepot door Tjark Burow, Hamburg uit vriendschap aan de schrijver geschonken.

(5) Persoonlijke mededeling van Dr. Hans-Joachim Kruse, Museum des Kreises Plön.

(6) Georg Hanssen, Das Amt Bordesholm...B. Von den übrigen Gewebzeigen, 1842.

(7) D.F. Lunsingh Scheurleer, Oranje op aardewerk, Antiek Lochem b.v. 1994, bladz. 60, afb. 54a, vriendschappelijk ter beschikking gesteld door Willy Van den Bossche, Voorschoten.

Als afsluiting nog het portret van de 15-jarige prins Willem III van Oranje. (Ets uit 1665).

Dit artikel werd oorspronkelijk in het Duits gepubliceerd in "Der Glasfreund" Heft 15/2000.

Vertaling/bewerking Cees Marttin